

Pikler J. Gyula.

Diener-Dénes t. abból indult ki, hogy helyes politika csakis tudományos alapon lehetséges. Ezt a mondást most nagyon gyakran lehet hallani. Nemrégiben egy páholyközi munkán egy másik testvér beszélt a szekularizációról és ugyanevvel a mondással kezdte meg és alapozta meg fejtegetéseit.

Végre is közömbös lehet, hogy valaki miből indul ki, csak helyes végkövetkeztetésekre jusson. De miután D. D. t. végkövetkeztetéseit, azaz javaslatait és az egész irányt, amelyben fejtegetései mozognak, nem tartom sem a liberalizmusra, sem a szabadkőművességre nézve helyeseknek és célszerűeknek, ennél fogva bírálni akarom egyúttal teoretikus szempontból az ő bevezető teoretikus fejtegetéseit is.

Nem áll az, hogy helyes politikát csakis tudományos alapon lehetne csi-

nálni, valójában úgy áll a dolog, hogy a politikának egyáltalán semmi köze nincs a tudományhoz, a tudományos alapon készült politika doktrinär, naiv képzelődés.

Ugyanazon az alapon azt lehetne mondani, hogy jó szakács csak az lehet, aki a vegytan és az élettan adatait és törvényeit alaposan ismeri, vagy hogy jó céllövő csak az lehet, a ki ismeri a fizika törvényeit és fizikai számítások alapján céloz, vagy hogy jól hegedülni csak az tudhat, a ki keresztültanulmányozta és jól megértette a hang fizikájának nemcsak a múltban tett, hanem a jövőben teendő felfedezéseit is. Ennek a felfogásnak, amely felfogás, mellesleg mondva, egyúttal átkát képezi egész középiskolai és egyetemi oktatásunknak is, e felfogásnak éppen az ellenkezője áll. Tényleg a jó szakácsoknak fogalmuk sincs a vegytanról és az élettanról, míg viszont a vegyészek és élettantudósok főztjét bizonyára ők saját maguk sem kívánnák megenni, a jó cél lövőknek fogalmuk sincs a fizika törvényeiről, míg viszont a legkitűnőbb teoretikus fizikusok lehetnek a legszánalmasabb céllövők és tényleg a híres hegedűvirtuózok sohasem forgatták Helmholtz

akusztikai fejtegetéseit, míg a legkiválóbb hangtani bűvárok a legnyomorúságosabban hegedülhetnek stb. stb. és épígy – bocsánat a sorozat folytatásáért – a legderekabb és legkitűnőbb szociológusoktól telhetik ki a leglehetősebb politika, míg viszont a legkitűnőbb és legbiztosabb politikusoknak – egy Mózesnek, Julius Ceasarnak, Napóleonnak, Bismarcknak, Washingtonnak, Andrássy Gyulának, Deák Ferencnek stb. stb. – fogalmuk sem volt arról a tudományról, amelynek alapján politikájukat csinálni ok kellett volna.

Én legalább azt hiszem, hogy pl. Bismarck, a politika művészetének eddig legkimagaslóbb óriása, zavarban lett volna, ha számot kellett volna adnia egyik vagy másik, vagy bármelyik politikai lépésének tudományos alapjairól. Bizonyára azt felelte volna, – ha ugyan egyáltalán felelt volna ilyen kérdésekre – hogy a politika művészet és nem tudomány. A nemzet életére vonatkozó szükségességek és lehetőségek helyes, közvetlen és biztos megérzésének a ritka művészete, nem pedig számtani példatár és nem tudományos iskolai feladat. És különösen hangsúlyozom azt én mint statisztikus, hogy egy pár

statisztikai adat még nem politika, hogy valaki lehet kitűnő statisztikus és nagyon rossz politikus, vagy megfordítva kitűnő politikus és egész rossz statisztikus.

A helyes politika tudományos alapjairól szóló tan rendszerint avval a tisztelettel találkozik, amely a tudománynak kijár, de tulajdonképen az e mondatból kiinduló politikai programmok semmi igényt nem tarthatnak tudományos megalapozottságra. Jól megnézve, vagy nincs bennük semmi, ami joggal tudománynak volna nevezhető, vagy ha van a bevezetésben tudományosnak nevezhető elem, az semmi szerve összefüggésben nincs a rákövetkező politikai programmal; ez a program, ez a politika époly kévéssé tudományos politika, mint bármely más.

A tudomány iránti nagy tisztelet akadályozza meg az embereket abban, hogy ezt észrevegyék vagy kimondják. Tényleg azonban nem áll az, mintha politikát tudományos alapon kellene vagy lehetne csinálni és így nem áll az sem, mintha D. D. t. politikai prepozíciói vagy bármely hasonló hangnemből kiinduló politikai fejtegetés a legcsekélyebb tudományos alappal is bírnának, vagy mintha a fejtegetésekbe felvett tudományos

vagy tudományos látszattal bíró elemek a legtávolabbról is megalapoznák, a legtávolabb tudományos összefüggésben is állannának a befejezésül előterjesztett politikai program egyes pontjaival, értem alatta azt az összefüggést, amelyben pl. egy természettudományos tétel áll az azt megelőző természettudományos állításokkal.

D. D. testvér politikai nézetei és tanácsai lehetnek jók vagy rosszak, én a magam igénytelen nézetem szerint nem tartom őket lehetőeknek, a viszonyoknak megfelelőeknek és így követendőeknek sem, de a tudomány és tudományosság garanciáját, a tudományosan megmotivált állításoknak autoritását ép oly kevésbé vindikálhatják maguknak, mint bármely más, mint bármely velök ellenkező politikai nézet. A tudományra való hivatkozás általában teljesen helytelen. Bocsánat, hogy még egy példával hozakodom elő. Valaki kitűnően ismerheti az esés törvényeit és mégsem képes a helyes módját eltalálni annak, hogy egy a magasból feléje eső tégladarab elől merre, hogyan és melyik percben térjen ki, hogy az a fejére ne essék, míg semmiképen nem következik abból, hogy valaki ügyesen ugrik félre egy feléje eső

tárgy elől, mintha ő volna hivatva Newton esési törvényeinek további kifejlesztésére. Más a theoria és más a gyakorlat. A theoria hivatva van arra és képes arra, hogy kiszámítsa, mi fog bizonyos adott és ismert feltételek között történni, és ezért pl. soha képzett fizikus nem fog arra vállalkozni, hogy kiszámítsa, hogy egy lőporos hordó felrobbanásánál a széjjeldobott épület melyik darabja hova fog repülni és a körülfekvő házak melyike fog hány darabba és milyen alakba összeesni, nem fog erre vállalkozhatni, mert először: nincs a szükséges milliónyi tényezők, feltételek és adatok birtokában és másodszor, mert ha birtokukban volna is, akkor a figyelembe veendő tényezők, feltételek és adatoknak épen ez a végtelen nagy száma hónapokon, talán éveken és évtizedeken át nyúló számításokat igényelne minden egyes eset számára. Így viszonylik tehát az elmélet a gyakorlathoz. A gyakorlat azt mondja, hogy a politikában, a nemzetek életében a számbaveendő tényezők száma és minéműsége oly végtelen (emberi, tárgyi és természeti tényezők), hogy még ha volna is oly tudomány, amelynek alapján tudományos számításokat és követ-

keztetések lehetne megindítani, mint ahogy ily tudomány valójában nincs még talán csírájában sincs, az egyes politikai kérdések elintézése, a politikai cselekedet, mint minden emberi cselekedet, mégis csak a momentán körülmények, tényezők és helyzetek közvetlen helyes megérzésén és ennek megfelelően nem a tudatos számításon, hanem a közvetlen biztos és helyes intuition alapszik. A politika kiválasztott és hivatott egyének művészete és nem könyvekbe leszűrhető elmélet, a politikai akciónak a tudományhoz egyelőre semmi köze és valószínűleg soha nem is lesz köze és ezt szükségesnek tartom nyíltan kimondani.

Kimondom, bár nem szívesen teszem, mint ahogy nem szívesen helyezkedem ellentétbe D. testvérrel. D. D. testvér fejtegetéseinek indokai és tendenciái ugyanis oly tiszteletreméltók és szimpatikusak; minden szavából és egész lényéből a tudomány oly tisztelete és szeretete, ideális javakérti oly lelkesedés, oly liberális gondolkozás és filantropikus érzés sugárzik ki, hogy az ilyen irányú férfiakkal és törekvésekkel szembehelyezkedni – habár tévedéseik miatt – mindig nagyon kellemetlen. De

kétszeresen nehezebbre esik ez a liberálisan gondolkozóknak ma, midőn egy nagy reakciós és klerikális áramlat kezdetét érezhetjük mindenünnen, amely sötét áramlattal szemben mégis jobban szeretjük az ellenkező túlzást minden hibájával, könnyelműségével és tévedéseivel együtt is.

De ön azt hiszem, hogy D. D. testvérnek és a vele, mint tudom, nagyszámban hasonlóan gondolkozóknak hitvallása ebben a kérdésben éppen a liberalizmust és a haladást veszélyeztetik, ezeknek ártanak úgy közvetlen, mint közveteti módon és ez késztet arra, hogy szembe helyezkedjem vele.

Ezt bizonyítandó, visszatérek D. t. fejtegetéseire. Vajon a nemzetiségnek mi a helyes definíciója, az szerintem, hiszen ez már a fenti bevezető szavakból következik, egészen közömbös a politikai eljárásra. Ennek egyik jó bizonyítéka maga D. testvér, aki tudományos módszerességgel nyúlván a kérdéshez, szükségesnek jelezte mindenekelőtt a fogalom helyes meghatározását és aki, bár nem talált helyes meghatározást, végül mégis csak politikai konklúziókra jutott. Én legalább úgy értettem és úgy találom jegyzeteimben, hogy a meghatározás,

amelyet több általa hibáztatott és joggal hibáztatott meghatározás után még legjobbnak ítélt, őt magát sem elégítette ki távolról sem. Csodálnám is, ha kielégítette volna. A nemzetet vagy nemzetiiséget nem definiálja a „Schieksalsgemeinschaft” fogalom (mellesleg már első pillanatra nem tudományos, hanem valamilyen lyrai meghatározás), mert ez a fogalom sokkal jobban ráillik pl. egy uralkodó ház tagjainak összességére vagy ugyanegy szigetre deportált bűnösök társaságára, vagy szerencsétlenség által ugyanegy bányába élve eltemetett munkások csoportjára, amelyek mind tényleg egy Schieksalsgemeinschaftot képeznek, de azért sem nemzetek, sem nemzetiiségek.

Ha már definiálni akarjuk a nemzetiség fogalmát és pedig nem annyira teoretikus és ideologikus szempontból, mint a gyakorlatilag fontos jelleg felkeresésével, úgy azt tekinthetjük egy agresszív, terjeszkedni kívánó nyelvközösségnek. Az uralkodó nemzet és nemzetiségek úgy nálunk, mint máshol, ahol nemzetiségi kérdések vannak, úgy állanak egymással szemközt, mint egymás rovására terjeszkedni kívánó nyelvközösségek.

És ez az egymás rovására való terjeszkedési tendencia magyarázza meg az elkeseredett gyűlöletet és a kibékíthetlenséget is. Így nézve a dolgot, világos, hogy ez a kérdés nem tartozik a békésen megoldható kérdések közzé, nem azok közzé, amelyeket, amíg nemzetiségek vannak, valamiképen el lehet a világból tüntetni. Minden nemzetiség addig fog elnyomatásról panaszkodni, amíg célját el nem érte, t. i. amíg felül nem kerekedhetik, nem válhatik elnyomottból elnyomóvá. Arról a nemcsak faji, hanem majdnem egyéni létkérdésről van szó ebben a küzdelemben, hogy ki legyen kénytelen a másik nyelvét megtanulni és a másik nyelven gondolkodni és miután az állami élet technikája feltétlenül megkíván egy egységes uralkodó nyelvet, azért békéről e téren, mindaddig míg nemzetiségek egyáltalán vannak, nem lehet szó.

Elképzelhetőnek és lehetőnek tartom, sőt biztosan remélem, hogy valamikor, egy az általános kultúrának a mainál sokkal magasabb fokán, egy oly korban, amelyet a mi szemeink már nem fognak látni, el fog tűnni minden nemzeti és nemzetiségi különbség és vele az emberi érdekellentéteknek és viszályoknak ez

a neme is, mint ahogy eltűnt az emberi érdekellentéteknek és viszályoknak sok más neme. De aki addig, amíg nemzetek és nemzetiségek vannak, azoknak engesztelhetetlen, természeténél fogva kiegyenlíthetetlen érdekellentétét szentimentális tévedésekkel eltelve szemléli és ilyen alapon aktíve avatkozik bele, az épúgy megérdemelheti szeretetünket mint Don Quichotte, de éppoly cél- és haszon nélküli veszedelmeknek teszi ki magát és ideáljait mint Don Quichotte.

A nemzetiségek úgy nálunk, mint mindenütt máshol nemcsak az elnyomástól szabadulni akarnak, hanem mihelyt ez sikerült, hódítani és elnyomni. Ezt a benyomást kapja mindenki, aki a kérdést úgy nézi, amint ezt D. D. t. nézetni kívánja, azaz teljesen objektíve. Teljesen objektíve, de nem tudományos objektivitással, amely itt meg nem szerezhető, hanem egyszerűen az érzelmek kicsatolásárai, menten úgy a sovinizmus korlátozottságától, mint a szentimentalizmus ítéletnélküliségétől. Nézni ezt az élethalálra folyó, a nemzeti és talán az egyéni létért vívott küzdelmet így lehet és kell, de beleavatkozni csak aktíve és valamilyen párthoz szegődve lehet.

Aki feladva az objektív szemlélést, beleavatkozik a küzdelembe, de nem úgy, hogy ahhoz a küzdő félhez csatlakoznék, amelyhez természetes hovátartozandósága utalja, az veszedelmes és perverz helyzetbe kerül. Elismerő tapsok mögé rejtett gúnyt arat a túloldalon, azon, amely saját nemzetiségi érdekeinek nyereségét sejtí az ilyen beavatkozásban és izzó gyűlöletet saját nemzetebelije részéről.

Nem vagyok oportunistá; nem akarom azt mondani, hogy valaki ne vonjon magára gyűlöletet is meggyőződéseiert, sőt hogy valaki ne legyen mártírja is céljainak. De e célok és nézetek lehető és helyesek legyenek.

Hogy a D. testvér és a vele e kérdésben hasonlóan gondolkozók kitűzött célja lehetetlen, hogy a priori kiengesztelhetetlen aggresszivitások kiegyenlítésén fáradoznak, azt az előbbieken iparkodtam hangsúlyozni, de hogy céljaik e mellett helytelenek is, arra még néhány szóval rá kell mutatnom.

Eltekintve a lehetetlenségtől, helytelen tendenciának is tartom a kibékítést oly irányban, hogy a nemzetiségek, illetve nyelvek békében éljenek meg egymás mellett teljes számban és örök

időig. A kultúra m e n e t e n e m ez. Ellenkezőleg, a kultúra a minél nagyobb nyelvegységekre vezet és a kultúrát a minél nagyobb nyelvi és területi egységek szolgálják. A kis nyelvi és területi egységekre szakadozás és e különbségek megrögzítése kultúrelenes folyamat és így az, hogy a nagyobb, kultúrában haladottabb és kulturképesebb elemek nyelviileg elnyomják a kisebb kultúrájú és kisebb kulturképességű elemeket, azt nemcsak elkerülhetetlennek és feltartóztatlanak, hanem kívánatosnak is tartom és a világtörténelem a római hódításoktól az angol-búr háborúig elég oly képet és példát mutat, amelyekben szimpátiáink, méltányossági és filantropikus érzéseink az elnyomottak mellett vannak, de amelyekben el kell ismernünk, hogy a legyőzöttek, az elnyomottak a terjedő kultúrának, a nagy egységek felé törő folyamatnak estek áldozatul. A politikának mint látjuk, tehát nemcsak a tudományhoz, hanem a méltányossághoz sincs köze. Sem a politika, sem a fejlődés nem ismer méltányosságot és így a kis egységek, az elnyomottak védelme filantropikus. de nem kulturális iparkodás.

Amilyen szívtelenül hangzik ez, talán békésebbé és világosabbá válik, ha hozzá tesszük, hogy kulturális iparkodás: a különbségek megőrzése úgy társadalmi, mint jogi, mint vagyoni téren, mint a nemzeti különbségek tekintetében; ez a kulturális cél, de nem a különbségek megtartása és ezen belül a lagymatag méltányosság és kibékítés.

Amíg különbségek lesznek, addig harc is lesz, amely – habár elnyomás útján – kiegyenlítés felé tör és ezt a kiegyenlítési, folyamatot, még ha az abból áll is, hogy az egyik fél teljesen abszorbeálja a másikat, lehetetlen, de káros is volna feltartóztatni.

Melyik itt minálunk, vagy melyik a szomszéd Ausztriában a kulturálisabb, az abszorbeálásra hivatott nemzet és nyelv, melyiké a jövő, a szláv népcsaládé-e vagy a németé és hogy a gigászok küzdelmében mi szerep vár és remélhető a magyar népnek és nyelvnek, erre nem véleményekkel, csak óhajokkal felelhetünk és azt mondhatjuk, hogy ami egy nemzetet életben tart, az nem a méltányosság, amelyet gyakorol vagy amelyben részesül, hanem a munka és az erő, amelyet kifejt kulturális téren, anyagi, erkölcsi és szellemi javak produkálásában

és az erély, amelyet kifejt politikai téren. A kettő egymásra támaszkodik, egymás nélkül képzelhetetlen és együtt eredményezi a nemzeti politikát, az egyedül annak nevezhető nemzeti politikát: az imperializmust. A nemzetek a világtörténelem folyamában egymással konkurálnak a létért és ebben a konkurenciában nem a Pató Páloké, de nem is a Hamleteké, a Don Quichottoké a diadal.

De eltekintve a nagyobb perspektíváktól és szemügyre véve a mi különleges állapotainkat, kultúrellesnek kell tartanom a nemzetiségi álláspontnak bármily szándéktalanul vagy bármily jó szándékból történő támogatását azért is, mert ez nálunk egyértelmű a klerikalizmus támogatásával. A mi nemzetiségi tömegeink vezetője legtöbb részt a papság, amely nemcsak nemzetiségi, hanem egyúttal klerikális irányban is befolyásolja a szavukra hallgató, hiszékeny és kulturátlan tömegeket,

A tömegek, e mellett helyenkint nemcsak műveletlenek, hanem egyenesen vadak és művellietotienek is. A ki túlzottnak tartja e szót, az vessen egy pillantást délszláv állapotokra és szokásokra, a fizikai szennyre, a tulajdonjogi fogalmak zavartságára, az értelmi sötét-

ségre és a vérbosszú szokására, tekintsen át Romániába, az ott folyó és a kormányzati rendszert képező hallatlan atrocitásokra felekezeti és nemzetiségi irányban és tekinlson a múltba és a magyar szabadságharcral kapcsolatos rémes atrocitásokra, kezdve a vérszomjas vadállati tömegektől fel a Jella-sichokig és Haynaukig, jelenetekre, amelyekre a magyarság történetében nincs példa és amelyekre a magyar nép értelmi, kedélyi és jeliemi alkatában nincs is lehetőség. E z e k k e l a típusokkal szemben a magyarság legkezdetlegesebb műveltségű rétegeit is kulturtényezőknak kell tekintenünk és e z e k n e k a nemzetiségi rétegeknek bármily erősítését kulturelles törekvésnek kell tartanunk.

Csak röviden jelzem ezeket is annak feltüntetésére, hogy bármely szempontból tekintsük is a valóságot, ellenkező nézetre jutunk mint D. D. t. és nem lehet helyesnek tartani semmi olyan lépést, amely az úgylis elég aggressziv nemzetiségi tendenciák védelmének vagy támogatásának még csak a legtávolabbi látszatát is viseli magán.

D. D. t. Ausztria elrettentő példáját hozta fel. Tényleg félő, hogy ugyanez

a nemzetiségi küzdelem, ugyanez a nemzetiségi szétszakadozás vár Magyarországra is; de eltekintve a legegyszerűbb meggondolástól, épen Ausztria példája mutatja, hogy azok az eszközök, amelyeket D. D. testvér ajánlott, az engedékenység, a lokális autonómia megadása és a tétovázás nélkül megadott általános szavazati jog csak siettetik ezt a veszedelmet.

A kérdést nem az ilyen eszközök döntik el, hanem a végleges győzelem azon a részen lesz, amelyen több az értelmi, anyagi, erkölcsi és fizikai erő, nagyobb a kitartás és szívósabb az életképesség. De elkeseredett és semmilyen engedmények által nem engesztelhető küzdelemről, a nemzet életkérdéséről lévén szó, őrizkednünk kell minden téves beavatkozástól.

Én sajnálattal látom, hogy értékes férfiak mégis meddő áldozatul dobják oda magukat egy téves álláspontnak és evvel áldozatul dobják egyéb, reális, keresztülvihető és kívánatos progresszív eszméiket is és így ha szándéktalanul is, mégis mindenképen kulturelles dolgot eselekesznek. De semmiesetre nem szabad a szabadkőművességet belevinni ebbe az irányba.

A szabadkőművességre nézve a békésen ki nem egyenlíthető nemzetiségi küzdelem noli me tangere, a szabadkőművesség, amely katexochén kulturális intézmény, közvetlenül és közvetve veszélyezteti saját magát és kulturális céljait, ha szentimentális méltányossági szólamiit követve, magára vonja a legelkeseredettebb közgyűlölséget.

Ezért tartottam szükségesnek felszólalni és ha tévedtem, felszólalásom nem személy ellen irányult és szándékom a legőszintébb volt.